

stagiune, pentru ca imediat, pomenind numele unui actor, să-i facă un lung portret, apoi să-și amintească de altul, să-l descrie și pe acesta, să mai facă o paranteză și, după aceea, să se întoarcă la ceea ce începuse să spună. Tot așa, nu se zgîrcește cu povestirea primei părți a activității sale, pină pe la 1920, căreia îi acordă 200 de pagini, pentru ca să încheie grăbit ultimii 35 de ani, în mai puțin de 30 de pagini.

Actorul, după cum singur spune, a cîntat cu plăcere, oricît de mare i-a fost amărăciunea, și a jucat cu căldură, oricît de îngrijorat și infometat a fost. A colindat țara în lung și în lat, și-a dezlegat vorba și și-a deschis sufletul, pretutindeni unde a aflat lume strînsă.

Mihai FLOREA

Goldoni, poet și reformator

În perspectiva istorică pe care o deschide trecerea celor 250 de ani de la nașterea părintelui dramaturgiei moderne italiene, studiul lui Horia Deleanu, intitulat semnificativ *Triumful lui Goldoni*¹, pe lingă faptul că urmărește să reconstituie figura marelui venețian, aduce o interpretare nouă acestei disputate personalități universale, reconstituind în același timp epoca atît de frîmintelor începuturi ale comediei moderne italiene. Omul și opera sa, de un adînc și semnificativ efect asupra întregii dramaturgii universale, sînt urmăriți de-a lungul celor opt decenii de continuă luptă și afirmare. Pentru că într-adevăr la vremea cînd a apărut el, se poate spune pe bună dreptate că italienii nu aveau o dramaturgie foarte temeinic așezată. Începuturile secolului al XVIII-lea cunosc cîteva încercări răzlețe și timide de comedie franțuzească. Neapole, Veneția, Florența au găzduit sporadice reprezentații cu astfel de comedii, în care însă de cele mai multe ori, autorii, sau mai bine zis imitatorii, nu s-au putut stăpîni să nu introducă pe Pantalone sau pe Brighella, ca și pe celelalte personaje mascate, la modă pe atunci.

Goldoni, cu gustul lui înnăscut pentru teatru, cu prodigioasa-i imaginație și marea pasiune pentru arta scenică, care își făcuse ucenicia încă din casa părintească cu teatrul de marionete, iar la 14 ani colindase prin orașele Italiei cu trupe ambulante și năzuia să dea scenei acea menire care s-o smulgă măștilor și s-o consacre

caracterelor, nu se putea mulțumi cu ceea ce îi oferea ca posibilități *commedia dell'arte*. A preluat așadar de la aceasta ceea ce corespundea viziunii lui despre teatru: orientarea populară și dinamismul ei, dar a căutat ca prin înlăturarea măștilor, prin crearea de tipuri reprezentative „să asigure teatrului — așa cum pe drept arată Horia Deleanu — baza realistă, destrămată în perioada declinului”.

E drept că la începuturile carierei lui de dramaturg, Goldoni a plătit și el un tribut frivolității venețiene și el însuși, în memoriile sale, se judecă cu asprime pentru că a încercat uneori să satisfacă gustul tuturor categoriilor de spectatori, făcînd unele concesiuni și admițînd un ridicol amestec de burlesc și sentimental.

Dar Goldoni și-a găsit curînd calea și puține sînt personajele pe care a încercat să le zugrăvească și cărora să nu le fi reținut cu mare abilitate și adînc spirit de observație trăsăturile umane. A adus pe scenă aproape toate clasele sociale și s-a oprit asupra diferențelor de clasă spre a le ridiculiza. A luptat neobosit pentru un teatru nou, pentru un anume rost al lui în societate, pentru umanizarea lui și din această luptă, trudă, strădanie le-a lăsat italienilor comedia modernă, comedia de caracter, le-a dat satira, le-a zugrăvit moravurile vremii sau a imortalizat oameni celebri (pe Molière, de pildă, a cărui influență se resimte de-a lungul întregii sale opere și pe Terențiu). Le-a lăsat compatrioților lui ca și întregii lumi piese celebre, jucate azi pretutindeni și primite cu adîncă emoție artistică: *Slugă la doi stăpîni*, *Văduva isteată*, *Mincinosul*, *Hangița*, *Soția bună*, sau *Familia anticarului* ca și atîtea altele. Și în sfîrșit ca memorialist a aruncat o privire critică asupra întregii sale opere, analizînd-o, explicînd-o și criticînd-o.

Horia Deleanu ne înlesnește în lucrarea sa să urmărim fazele de dezvoltare ale creației goldoniene, ținînd permanent în atenția cititorului omul și opera sa precum și epoca respectivă cu toate tendințele, antagonismele și tarele ei. Aflăm, așadar, că omul acesta care s-a plecat cu gingășie și respect dar și cu ironie și sagacitate asupra semenilor lui, a avut o viață dintre cele mai zbuiciumate. Și ca orice innoitor a trebuit neconținut să lupte cu spiritele refractare oricăror reforme, a avut de combătut inerția și instinctul de conservare ale unor clase care nu-i îngăduiau teatrului un alt rol decît acela de a amuza. Și cîte nu s-au pus la cale împotriva lui Goldoni! De la cotidienele lupte cu directorii de teatru, cu Medebach sau cu directorul teatrului San Luca, cărora nu le cerea decît

¹ Horia Deleanu, *Triumful lui Goldoni*, Editura Tineretului, București 1957.

să-i respecte opera și să-i asigure traiul — aspect al vieții lui Goldoni plastic reflectat de Horia Deleanu în cartea sa, pînă la înfruntarea calomniei și reprimei lansate de potențații vremii.

Pe autorul atîtor comedii, care înmănușchiate cuprind 17 volume și alcătuiesc aproape întregul teatru comic italian, contele Gozzi, înverșunatul și neobositul lui dușman, nu l-a cruțat o clipă. A ridicat împotriva lui o întreagă academie (Granelleschi) și l-a invinuit că vrea să smulgă Thaliei italiene masca ei atît de plăcută, că vrea „să-i împiedice mersul atît de alert și atît de ușor pentru a o face să împrumute tonul unei muze mai mult tristă decît înțeleaptă”.

Gozzi și atîția alții au criticat tonul operei lui Goldoni, invinuindu-l că e lipsit de eleganță și puritate și reproșindu-i chiar acea francheță de ton popular. Horia Deleanu ne perindă prin fața ochilor toate aceste mreje țesute în culise de către dușmanii lui Goldoni, scoțînd la lumină campania pornită împotriva omului care vrea să imprime artei teatrale o altă calitate, s-o ridice pe o treaptă superioară.

În fața resentimentelor organizate, Goldoni s-a văzut nevoit pînă la urmă să se refugieze în Franța, țara unde clocotea fermentul revoluției, a cărei auroră Goldoni avea s-o salute cîțiva ani mai tîrziu. Goldoni a fost astfel aproape izgonit din Italia, dar teatrul lui a rămas, a dăinuit

peste veacuri, dincolo de împotrivirea celor care au căutat să-l suprime.

Toată această luptă dintre vechea și noua tendință, începuturile tumultuoase ale dramaturgiei realiste italiene, strădania lui Goldoni de a înfrînge împotrivirea retrograzilor, toată complexitatea acestei personalități artistice care a stîrnit aprinse patimi pro și contra, procesul de renovare al teatrului sînt cuprinse și metodic urmărite de Horia Deleanu în recent apăruta sa carte. Și amintirea unui mare om n-o putem cinsti mai bine decît închinindu-i rîndurile noastre, scrise în așa fel încît oricine să-i poată cunoaște viața, sub toate aspectele, cu triumfuri și înfrîngeri, cu bucurii și dureri. O astfel de figură universală se cuvine înfățișată mulțimii simplu, dar cu emoție și respect. Aceasta impune o mare obligație morală și o muncă asiduă și riguroasă de cercetare, mai ales aci, unde este vorba de una din acele figuri universale care apare la o răscruce a vremii și prin înriurirea, prin viziunea ei, izvorită din sensul pe care îl desprinde din tendințele contemporaneității, aduce preferenți care marchează pasul înnoitor, progresul.

Și un astfel de înnoitor a fost pe tărîmul teatrului Carlo Goldoni, care trăiește în paginile acestei cărți împreună cu toată lumea pestriță, pe care a zugrăvit-o în opera sa, a orașelor italiene de acum două veacuri.

Mircea ALEXANDRESCU